

Fidelity

Skandinavisk High-End magasin

1/2008 6. årgang

30

Marantz SA7S1/Esoteric 01:

Duell

Jubileumsekstra:
Index over 500
testede produkter

Quad og Yamaha høyttalere:
Fortjente EISA-vinnere?

BUDSJETTANLEGGET 2008

Vinyl: **Project, VPI**

STOR KABELTEST

De 10 beste high-end kjøpene!

**BEST
KJØP!**
2008
Fidelity

NOK 98,-/DK 89,-/SEK 89,-



Musikk: På konsert med Kari Bremnes, "Englefjes" Kari Slaatsveen, Godt Norsk, Blått og Rått, Skeive Skiver, Råbillig klassisk fra Harmonia Mundi!

A tall, slender, grey electrostatic speaker stands in a room. In the background, a window looks out onto a street, and a table with a yellow tablecloth holds a vase of red roses and a candle. The speaker is positioned on the left side of the frame, with its base visible. The right side of the image is a solid dark blue-grey background containing text.

Quad ESL 2905:

Klassikeren

Peter Walker sine elektrostater har i et halvt århundre vært verdens "beste" høyttaler for klassisk akustisk musikk. Likevel er det først nå de også kan gå dypt nok og samtidig spille tilstrekkelig høyt for en helt realistisk orkestergjengivelse...

TEKST OG FOTO KNUT VADSETH

QUAD

Endelig! For første gang har jeg båret inn et par Quad Elektrostater i stua, satt de rett ned der også alle andre høyttalere blir plassert, koblet de opp mot strømnett og forsterker; og simpelthen latt meg forføre av det som mange vil være enige i er verdens beste høyttalerkjøp særlig til klassisk musikk!

Det finnes knapt en ærligere gjengiver enn Quad av harpiks og grisetarmer i bevegelse, fingre og plektere mot stål- og vinylstrenger; og ikke minst filthammerens grisebanking av elegant danderte pianostrenger.

USMINKET VIRKELIGHET

Kvinne- og mannstemmer er kanskje litt slankere enn på typiske dynamiske mellomtonemembraner, men samtidig langt mer nyansert i klangstruktur; mer metaforisk naturlig som om artisten har fått av seg brunsminken slik at man kan oppleve de mange fargenyanser i kaukasisk eller annen hudfarge mot den sedvanlige kosmetikken som skal forføre TV-seerne. For den pudrete huden artistene har i TV-studio, finnes knapt i virkeligheten.

Fokuset i lydbildet er perfekt holografisk. Ikke bare kan man pinpointe nøyaktig hvor artistene står, men man kan til og med danne seg et ganske nøyaktig bilde av rommets beskaffenhet både foran og bak artisten. Og i motsetning til tidligere låter de store romskillerne ganske fint uansett hvor man befinner seg i rommet selv om holografien da faller litt sammen. Men ikke stort verre enn hva du kan oppleve med enkelte andre høyttalere i "sweet spot".

Men det er så mye annet som fungerer bedre enn hva man er vant til. Selv i kjøkkenet ved siden av stua kan man lett høre at her er blitt en helt annen kjøppest med kvikkere transientskuldre; et bevis på at dynamisk kontrast er et langt viktigere parameter på veien mot "naturtro" lyd enn det mange synes å tro.

SPENNENDE HVERDAG?

Men helt problemfri er heller ikke siste modell fra engelske Quad som nå produseres i Kina for å holde prisen på et "formuflig" nivå. Riktignok er det lite å si på prisnivået; dette må være en av de rimeligste super high-end hi-fi produkter på markedet. Men selv om man kan spille høyere enn på tidligere modeller, krever de med sine oppgitte 86 db's virkningsgrad og store sprang i impe-



Anders Rossnes pakker ut de store Quad'ene.

område) mens den dynamiske høyttaleren drives av spolen i et magnetgap som igjen skyver ganske heftig på et membran som uomtvistelig må flekse. Og som også deformeres en smule ved hurtige transienter som gjerne blir litt upresise og slappe i frasparket. Dessuten er vekten av membranet relativt sett blytungt i forhold til kraften fra spolene, noe som umuliggjør presis start og stopp i lyden med dynamiske elementer.

Og dette er ikke teori, dette er noe av det første du vil oppleve annerledes når du hører en god elektrostater som Quad!

På den andre siden; jeg har selv eid Quad elektrostater, også de originale montert dobbelt oppå hverandre med en Sequerra båndsikant i midten, men har etterhvert gått lei av praktiske årsaker. Dynamiske høyttalere er da også blitt veldig mye bedre på kort tid, men jeg innrømmer at lysten igjen begynner å rive i meg. Hva om jeg benytter 3xQuad ESL 2905 i hjemmekinoen? Hmmm

STORE BEIST

Men noen svære beist blir 2905 og alle andre elektrostater som skal både spille rimelig høyt samtidig som de skal gå dypt. Dessuten må de ha god plass til bakvegg da lyden bevegges både foran og bak høyttaleren med såkalt dipol retningskrakteristikk, eller den selvforklarende 8-tall spredningen. Et plasseringsproblem! Til gjengjeld er det fint lite av lyden som treffer sidevegg samt gulv og tak. En betydelig fordel! Rommets påvirkning av lyden reduseres samtidig som refleksjon

«Det finnes knapt en ærligere gjengiver av harpiks og grisetarmer i bevegelse, fingre og plektere mot stål- og vinylstrenger; og filthammerens grisebanking av pianoet.»

dansen solid forsterkeri av høy klasse. Dette er knapt nok noe for en hjemmekinoreceiver, og det er uansett grenser for hvor høyt man kan skru opp for elektronikkens prototester med full utkobling. Irriterende, men billigere enn å skifte nye basspaneler eller gnistrende hull på membranen; tidligere tiders spenning i hverdagen!

Dessuten viser praksis at man må ha ladet elektronikken til statorene i flere dager før man oppnår full effekt. Statorene er de elektriske "magnetene" eller gitteret som er montert på begge sider av membranet og som beveger den supertynne og lette plastfolien som skaper den utrolig presise lyden.

For elektrostater er i det minste teoretisk enormt mye mer nøyaktig i omformingen av elektriske pulser til akustisk energi simpelthen fordi prosessen er mer direkte og med full kontroll med det store membranet (som beveger seg bare ørlite over et relativt stort

fra bakvegg låter naturlig og åpent ifølge en rekke uavhengige lytteundersøkelser.

Men stol ikke bare på hvitfrakkene. Denne forskjellen i dynamisk og holografisk presisjon hører du sikrest med egne lydmottagere. Og hører du ikke umiddelbart den ekstra nøyaktigheten ved et oppsett med 2905, kan du spare både penger og plass ved i stedet å anskaffe en luksus stativhøyttaler med noenlunde samme frekvens, bassgang og trøkk. Og dette både mye billigere og mer konevennlig.

Men du vil nok høre betydelig forskjeller. Poenget er om du er villig til å ta de negative tingene med elektrostater med på lasset...

TEKNISK KOMPLISERT

For elektrostater er er ikke bare teknisk vanskelig å få til, det er også særlig kostbart å bygge slik elektrostater ►



som også krever trafoer og annen elektronikk for å få de nødvendige høyvolts spenninger til stratorene. Ved å flytte produksjonen til Kina, håpet Quad å spare mye penger slik at prisene kunne holdes lave.

Ca. kr. 70.000 for et såpass teknisk avansert hi-fi produkt som Quad ESL 2905 uomtvistelig er – dessuten absolutt i grenselandet for hva som er mulig å få til av nøyaktig lyd-reproduksjon. Og kunne bare vært mulig ved produksjon i et lavkostland. Men det viste seg at den kinesiske fabrikken først simpelthen ikke fikk det til. Derfor betydelige leveranseforsinkelser over hele verden. Og køen er fremdeles lang. Men nå går det ifølge importøren så det griner i Kina etter en lang, kronglete – og kostbar – innkjøringsperiode.

RINGER I VANNET

For mens det idag finnes flere produsenter av elektrostater, også i Kina, så er Quad den originale varianten selv om patentet for elektrostater er gått ut for lenge siden. Men Quad er fremdeles alene om sin siste nyvinning, et forsøk på å lage en punktformet lydkilde ved hjelp av kompleks forsinkelseskretser som fungerer som ringer i vannet når man kaster en sten...

Resultatet av dette er en betydelig jevnere spredningskurve for ulike frekvensområder slik at man blant annet ikke tvinges til å sitte presist midt mellom høyttalerne for å oppleve holografisk stereogjengivelse med betydelig tredimensjonalitet.

Forøvrig er det hele 6 lydpaneler på den halvannen meter høye og 70 cm brede storebror 2905, noe som gir en dybbass ned til ca 30 Hz helt uten å ty til kabinett eller andre former

«Jeg har nemlig aldri tidligere opplevd så betydelige forskjeller mellom innspillingene som på Quad 2905.»

for frontplate/baffel for å hindre basskansellering. ESL 2905 er overlegent den vakreste høyttaleren fra Quad noensinne med betydelig innsats av designeren for å gi et lukseriøst preg med høyglanslakkerte avrundinger og trimminger. Og den lysende Quad-logoen som gjør prikken over i'en i romantisk dempet belysning...

Men det er det ekstra staget som stiver opp hele den store frontbaffelen som skaper den uventet dype og lineære bassen som også kan spille uventet høyt uten at det gnistrer i statorene. Basspanelene holdes nå i et jerngrep uten at aksjon fører til reaksjon og kansellering av dype toner. Her er mye krefter i sving...

Den utmerkede men ikke lenger oppsiktsvekkende gode diskanten er oppgitt med en øvre frekvens på 23Hz, men faller i virkeligheten raskt fra ca. 20 K.

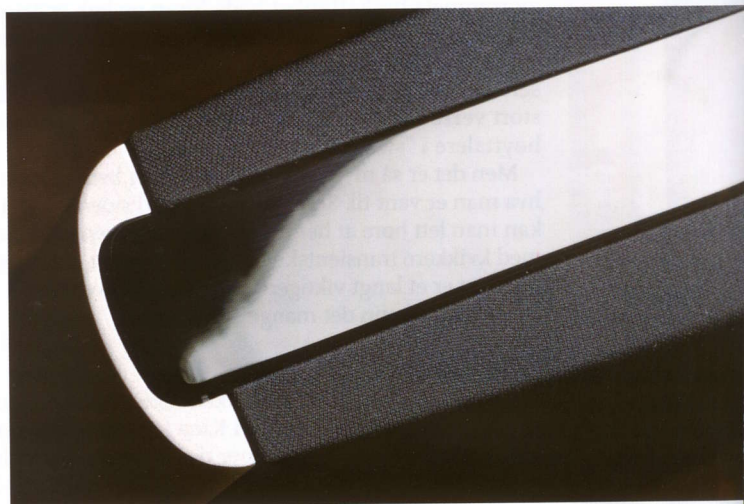
LYDEN AV KLASSISK

Det virker som om det er betydelig interesse blant leserne for å finne ut hva slags musikk de testede høyttalere er best på. Dette er det ofte vanskeligere å svare på enn man skulle tro. Et opptak med 110 manns orkester og stort kor, stiller ofte mindre krav til høyttalerne og deres dynamiske evner enn for eksempel en jazztrio i næropptak. Og heavy-metal kan være svært så komprimert både dynamisk og frekvensmessig i forhold til et godt opptak av piano, forøvrig denne høyttalerens mest overbevisende simulering. For første gang kan jeg gå bort til mitt eget flygel, kjøre litt av mitt eget repertoire (Hestetramperen, trad?) uten at jeg synes det er noe særlig forskjell i annet enn utførelsen når jeg setter på et opptak med en smule mer kjente artister.

Siste kvelden før jeg må levere tilbake høyttaleren, er jeg alene hjemme og kan sitte utover natta og spille gjennom store deler av platesamlingen for å finne ut hva som er favorittmusikken til Quad ESL i tillegg til piano og stemmer. Men fikser den nyansene i stemmer og trøkket, dynamikken og klanfargene over hele frekvensspekteret på et stort flygel; da kan det ikke være mye den ikke klarer?

Selv om nesten all klassisk musikk gjengis på referansenivå, så er det ikke musikkformen, men selve opptaket som utgjør de store forskjellene på all annen musikk.

Jeg har nemlig aldri tidligere opplevd så betydelige for-



skjeller mellom innspillingene som på Quad 2905. Heldigvis betyr ikke det at høyttaleren er ekstremt kritisk på signalkilden. Faktisk oppleves det veldig riktig å høre gamle opptak med alle sine feil så nøyaktig avspilt at man hørte rett inn på tapesus, støy av radiorør og krispe hakk og platestøv når historiske opptak er gjort via shellac og vinylplater. Og Louis Armstrong og Frank Sinatra oppleves med mer fylde og langt bedre tilstedeværelse enn man fryktet det fra de mange opptakene fra 50-60 åra.

Likevel ble det tidlig klart at såkalt klassisk musikk gjennomgående låt best. Og det helt overlegent! Dette kan ha mye å gjøre med frekvensgangen å gjøre, selvfølgelig, men jeg mistenker like mye at de skyldes opptakene som er langt "ærligere" på de fleste klassiske musikkstykker, mens det som er lappet sammen i studio fungerer litt i hytt og pine. Også dette kan ha noe med frekvensgangen på Quad'ene å gjøre, så jeg tar det først...

FREKVENSGANG OG MIKRODYNAMIKK

I mitt rom oppleves Quad elektrostaterne spikflate fra ca. 30 Hz. Vi snakker om en usedvanlig ren bass som er noe av det beste jeg har opplevd på mye musikk med kontrabass og andre akustiske instrumenter, også orgel. Men når det gjelder imponatortrøkk på basstrommer og elektroniske instrumenter, blir denne lyden uforklarlig nok -like sexy som om du slår kjøleskapdøra hardt igjen.

Denne dybbassen som uansett er det beste vi noensinne



De store B&W 801D blir små i forhold til Quad ESL 2905

har hørt fra Quad, mangler etter min mening fremdeles litt dynamisk slam, selv om det er lettere å høre dette med magefølelsene enn med fornuften. Men det er nettopp magefølelsene som skuffer litt. Samtidig er dette altså noe av det reneste, jevneste og mest forvrengningsfrie høyttaler vi noensinne har hørt i betydelige deler av bassområdet.

Men her mangler også litt "festkul" rundt 80-120 Hz, et vesentlig område for popbransjen da all musikk har sin dynamiske fremdrift i dette området som er den dypeste lyden små bordsradioer og rimelige anlegg makter å henge med på.

PRESENSNIVÅ

Det motsatte skjer i det såkalte presensområdet ved ca. 2,5 kHz hvor de fleste dynamiske høyttalere, selv ganske dyre så-danne, ofte har en liten dip før bass/mellomtonen på billige høyttalere bare forsvinner gradvis til den store stillhet, og på hi-fi modellene går over til et diskantelement som trækker til for fullt over dette området.

Men midt mellom disse er det gjerne et lite "lydhull" som delvis kan fungere fint ved at lyden ikke blir "hard" samtidig som opptaksrommet blir større og lenger bak. Men artistene kan bli litt vanskelige å høre i miksen. Derfor skrur de fleste mer poppe plateprodusenter opp en spak på miskepulten som ganske riktig heter "presens", og som gir stemmer litt ekstra "sting" i øvre mellomtone, forøvrig såpass høyt oppe i frekvensgangen at mange opplever dette som "diskant".

FANTASTISK MELLOMTONE

Og mens Quad fortsetter sin frekvensnøytrale seiersgang forbi verdens "beste" mellomtone, så er her heller ikke den sedvanlige dippen ved presensnivå. Og dette samtidig som det i dette frekvensområdet er en dynamisk utklinging som er helt fenomenal, men absolutt ikke må sammenliknes med "ringing" på dårligere høyttalere.

Men dermed vil doktorerte studioopptak lett låte ganske aggressivt i mellomtonen på Quad, mens det kan låte greit på mindre nøyaktige dynamiske konstruksjoner. Men på gode, og gjerne enkle locationopptak av klassisk musikk er det igjen Quad som regjerer...

Likevel viser både svenske Opus 3 og ikke minst norske Jan Erik Kongshaug i Raibow Studios at lettere musikk i studio også kan fungere glimrende på Quad'ene. Erik Andersens musikk til Kristin Lavransdatter er et samtidig inderlig og storslått panorama i pastell i et musikalsk landskap som puster natur. Her er en mikrodetaljering via Quad'ene som lærer enda bedre enn jeg tidligere har hørt det.

Og Eric Bibb på Opus 3 med hele verden i sine hender er i all sin enkelthet slik at man kunne sverget at det helt fysiske stod en person 2 meter bak høyttalerne og sang av full hals. Noe av det beste jeg har hørt av studioopptak, er likevel

Jan Erik Kongshaugs egen plate "All These Years" som også har en tilstedeværelse- og med et fantastisk "slam" i bas-sen samtidig som visper og triangler går krystallklart inn i flaggermusområdet. Så rent, så rent. Og med en helt utrolig tredimensjonalitet! Hvem i all verden trenger surround?

KONKLUSJON

Quad ESL 2905 er imponerende på en rekke viktige musikkalske parametre. På en rekke områder - og fra enda flere ståsteder - er dette en grensprengende lydgjengiver som ikke minst på mange typer udoktorerte klassiske musikkopptak låter mer naturlig enn noen andre høyttalere vi vet om. Man må tenke seg en MBL rundstråler, en Sonus faber Stradivari, en JM Lab Utopia Grande eller en ombygd Dali Mega Line med balanserte aktive defilte for å få noe som mange kan enes om er "bedre" i noen sammenhenger. Men uansett mye høyere pris er knapt noen av disse "bedre" der Quad'en er konge; holografisk gjengivelse av naturlig akustiske klassiske opptak med strykeklang, piano og stemmer.

Og flaggskipet til Quad koster en sang og en dans i forhold til disse high-enderne som er priset fra en kvart million og oppover. Titt så på prisen under...

PS: Glemte jeg å fortelle at Quad 2905 er kåret til en fortjent EISA-pris for 2008? At Fidelity valgte en noe enklere og mer stuevennlig high-end høyttaler som "beste kjøp", hindrer ikke at også vi mener at Quad 2905 rent lydmessig er det overlegent beste high-end høyttalerkjøpet vi vet om. Men altså ikke udelt enkel av ulike årsaker... ☹

PRIS: KR 69.900

IMPORTØR: NEBY HI-FI CONCEPT A/S



Fidelity viste prinsippet for bedre lydspredding i nummer 1.